

Agraïments: a Ricard Bañó Armiñana, Carme Barceló Torres, Georgina Blanes Nadal, Indalecio Carbonell Pastor, Antonio Castelló Candela, Matías Mas Gisbert, Ignacio Pando García-Pumarino, Joan Anton Rabella, Josep Lluís Santonja Cardona, Rafael Sebastià Alcaraz, Joaquim Enric Victoriano Lavinya.

Topònim: Alcoi.

Categoria 1: element antròpic, nucli de població.

Categoria 2: altres.

Coordenades UTM: Institut Cartogràfic Valencià (ICV).

X: 19753.10269, Y:4286290.51599

Descripció:

El municipi d'Alcoi, d'uns 60.000 habitants, és cap de la comarca de l'Alcoià, el centre urbà del qual es troba a uns 545 m d'altitud sobre el nivell del mar. Compta amb un terme municipal de 130,61 Km² de superfície que forma una vall ramificada i transversal on afluïxen des de ponent el riu Polop i des del nord el Barxell tot formant el Riquer, que alhora conflüix amb el curs del Molinar procedent del sud i conforma el riu d'Alcoi, també anomenat Serpis des de mitjans del s. XIX (Sempere: 2002, p.1003-1009), que amb una longitud de 75 km, desemboca al Grau de Gandia. Per tant, el topònim Alcoi fa referència tant a la ciutat i terme com al riu.

Situació:

La ciutat d'Alcoi està situada en la capçalera del riu d'Alcoi, entre els vessants de la Serra de Mariola al nord, el Carrascal de la Font Roja al sud-oest, la serra dels Plans al sud-est i la serra de la Serreta a l'est, al País Valencià, al SE de la península Ibèrica.

Etimologia i origen de la denominació:

Diversos autors n'establixen tres de possibles: àrab, llatina i ibèrica. Coromines (*OnCat*: 1989-1997, vol. II, p.101-103), dóna per segur que ve de l'àrab, no justament com a mot arabitzat, sinó realment aràbic, per dues raons: per l'article *Al-* que n'és un fort i racional indicatiu, i per una base *Al-qauī*, on –segons aquest autor– la *a* aràbiga sonava tan fortament velar entre la labial *u* i l'emfàtica velar *q*: *qauī*, que s'havia de sentir *coui*, i és clar que *koui* es tornava *kòdi*. *Al-qauī* 'el fort, el ric, el poblat' donà, doncs, ben planerament Alcoi. I allò que l'acaba d'induir és l'aparició d'un bon nombre de noms de lloc valencians amb el sufix *-coi* / *-oi*, tots els quals ens han arribat en forma aràbiga o arabitzada, com Jubalcoi (Baix Vinalopó), Alboi (La Costera) i Lambroi/Olimbroi (Marina Alta).

Amb tot, segons ens fa saber Carme Barceló, de la Universitat de València, per tal que un àrab diga 'fort' a un lloc, ha de fer servir el gènere femení (que és el gènere de tots els noms de lloc que són adjectius). Per tant, aplicant-hi la teoria, i si Alcoi vol dir 'la forta', en àrab seria *al-Qawwíyya*, i escrit amb les nostres lletres *Alcavia o *Alcovia. És més, l'adjectiu adduït per Coromines (*Al-qauī* 'el fort') que apareix sovint sota la forma *Alcahue* va ser l'adaptació al català del malnom d'un bon grapat de musulmans valencians dels segles XIV-XVI. També –continua dient-nos Carme Barceló– cal esmentar l'existència d'unes cartes (Barceló: 1984, pp. 314, 319, 321, 324) de l'alamí de Benilloba adreçades al justícia d'Alcoi, de principis del segle XVI, on apareix el nostre topònim escrit en l'àrab de l'època morisca amb les grafies <lqy>, llegit *Al-quy*. Segons aquesta autora, és una transcripció en lletres aràbigues d'un nom no aràbic. Així doncs, es tracta del mateix sistema pel qual nosaltres usem topònims d'altres llengües adaptades a la nostra fonètica i escriptura, com per exemple Milà, en italià Milano, etc.

A més, Joan Antoni Sempere, de la *San Jose State University* (EUA), fa notar que quan Coromines parla del barri alcoià de Batoi (*OnCat*: 1989-1997, vol. II, p.102), (*OnCat*: 1989-1997, vol. II, p.374), el fa més o menys suspecte d'etimologia aràbiga o bereber, però quan analitza Biscoi (*OnCat*: 1989-1997, vol. III, p.25), diu que la terminació *-di* es prestaria difícilment a un origen aràbic i la fa derivar d'*episcopium* 'l'habitatge del bisbe', 'qualitat de bisbe' que passant a *biskòvi* perdria la segona labial per dissimilació; i encara manifesta més contrast quan parlant del topònim Corroncui (*OnCat*: 1989-1997, vol. III, p.442), Coromines el fa derivar d'una antiga forma bascoide *KUNKURRU* > *KURRUNKU* amb el sufix iberobasc *-ui*, tot admetent l'etimologia preromana (Sempere: 1997, p.1070).

Pel que fa a l'origen llatí, Alcover-Moll (*DCVB*: 1985, vol. I, p.457), i Moreu-Rey (Moreu: 1999, p. 39) el fan derivar de *collis* 'coll, muntanyola' precedit de l'article aràbic *al* i modificat el so de [] en [y]. Coromines però, ens fa observar que una LL llatina (<L-, -LL-) de cap manera no pot donar un fonema central [y] enlloc del domini català, sino una lateral sonora palatal [j]. És *-yl* (< -CL-, -LL-) el que es redueix a [y] en alguns parlar de l'extrem del nord-oest del Principat i a les Illes tot produint el fenomen fonètic de la iodització, però això no s'ha donat mai al País Valencià. Així, segons Coromines, Alcover es desorientà per la grafia antiga *Alcoll*, tot considerant-la una grafia alterada de *el coll* (nom actual del poble del mateix nom del Vallès), i Moll no va reaccionar perquè altres autors van relacionar el nostre topònim Alcoi amb el de la ciutat nord-africana *Alcoyll* (*DCVB*: 1985, vol. I, p.459), actualment coneguda com *Collo*, tot i que això no era més que una convergència casual, perquè aquest nom sempre havia tingut una *l* o *l·l* (*OnCat*: 1989-1997, vol. II, p.102).

Així, descartades la tesi aràbiga i llatina, per qüestions morfològiques i fonètiques respectivament, diversos autors han proposat un possible origen ibèric d'Alcoi (Faus: 1957, p. 13-14), (Coloma: 1975, p.34), (Tormo: 1989, p.168). Entre ells, Joan Antoni Sempere, amb una forta dosi d'especulació com ell mateix reconeix, tenint en compte la proximitat de troballes arqueològiques ibèriques pertot arreu de la població i els seus voltants, tot acceptant la segmentació morfològica *Al-coi* que proposen tant els qui estan a favor de l'etimologia àrab com la llatina, i alertant del perill que representa associar l'ibèric amb el basc, planteja dues hipòtesis: una primera de formació del mot i una altra d'interpretació (Sempere: 1997, p.1071).

Quant a la primera hipòtesi, i respecte a la segona síl·laba *-coi*, partix del supòsit que l'ibèric *UGI* dona *OI* (actualment la població bastitana de Tugia es coneix a Jaén com *Toya*) i planteja una forma primitiva hipotètica *CUGI* que evolucionaria a *COI*. Quant a la primera síl·laba *Al-*, la considera derivada del preromà *IRI-* i la seua variant *ILI-*, que amb el sentit de 'ciutat, població', com hui en basc, s'escampava des del sud de França amb l'adjectiu *berri* (*Iriberrri*, *Uribarri*,...) en la toponímia basca (Menéndez Pidal: 1968, p.10-15). A més, com que una sèrie de noms ibèrics en *ILI-* evolucionen a *EL-* (*Ilice*>*Elx*, *Iliberris*>*Elvira*), adduix una forma hipotètica *ILICUGI*, que amb síncope de la vocal pretònica esdevindria *ELCOI*, i d'aquesta *ALCOI*, tot suposant per al canvi *el*>*al* un filtre àrab (*Iliberrri*>*Elberri*>*Alberri*) o inflexions per l'entorn fonètic (*ilicina* > *alzina*) (Sempere: 1997, p.1072).

Pel que fa a l'hipòtesi de la interpretació, conjectura el topònim murcià *Carrascoy* compost pel prefix *KARR-* 'carrasca, alzina' de substrat preromà, probablement ibèric (*DECat*:1980-1991, vol. IV, p.390) i el suposa combinat amb elements de relleu, com passa amb els topònims: Pla de la Carrasca, Pla del Carrascal, Morro del Carrascal, Barranc del Carrascalet, on "morro" i "barranc" són paraules de probable substrat preromà. (*DECat*:

1980-1991, vol. V, p.799), (*DECat*: 1980-1991, vol. I, p.672). Amb això, suposa una possible interpretació del sufix *-COY* com a ‘pla’ o ‘camp’ i per reforçar-ho, utilitza un altre topònim murcià *Campo Coy* que li recorda fenòmens de redundàcia semàntica en topònims compostos per l’acció de llengües en contacte: Vall d’Aran ‘vall de la vall’ (romanç + basc), Puente de Alcántara ‘pont del pont’(romanç + àrab)... Així *Campo Coy* ‘camp camp’. I a més, fa servir un tercer topònim murcià: *Ascoy*, (que el considera una combinació dels sufixos *ASC* i *COY*), per replantejar el significat de *Carrascoy*, on hi hauria la base *KARR-*, l’infix *-ASC-* que el suposa morfema de col·lectius vegetals, i el sufix *-COY*. Així, *Carrascoy* ‘camp del carrascal’ i *Ascoy* ‘camp d’arbres’. Quant a Alcoi, la combinació de *ILI* ‘població’ i *CUGI* ‘camp’ el situa com a ‘camp del poble’, en relació possiblement als poblats ibèrics elevats que voltaven Alcoi (Sempere: 1997, p.1073-1074). Amb tot, quan es tracta de llengües preromanes, hem de tenir sempre present el caràcter provisional d’aquestes deduccions, ja que les temptatives de recuperar la forma indígena probablement no passen la majoria de les voltes de ser elucubracions (Villar: 2002, p.65).

Documentació:

Segle XIII:

[...] *et hereditatem que fuit alchayd de Colzentina que est (in termino) inter rivum de Alchoy et rivum de Colzontaina, in loco ubi dicti amb rivi conjunguntur [...]* (Ferrando: 1979, p.182) [Llibre del Repartiment, tot referint-se al nom del riu. Any 1248]

[...] *Furtunio Petri de Falçes scutifero domos in Barcheta alcheria de Alcoy [...]*
Fortunio Garcez de Çitina scutifero domos in Barcheta, alcheria de Alchoy [...]
 (Ferrando: 1979, p.183) [Llibre del Repartiment, en una donació d’alqueries. Any 1249]

[...] *unum fossarium quod est in alcoy in (...) de Riquer per quem fossarium transit via que tendir verso alcoy [...]* (ACV: 1256).

[...] *quam habet ville et <termino> de Alcoy [...]* (Bañó: 2008, foli 1r) [Esborrany de la Cort del Justícia d’Alcoi. Any 1263]

Segle XIV:

[...] *anar a Cocentayna ni Alcoy ni a les partides de Sexona [...]* (Bruguera: 1991, p.281) [Llibre dels Fets del Rei en Jaume]

Segle XV:

[...] *lo justicia de la vila de alcoy o a son lochtinent de nos en Anthoni calabuig justicia de la vila de bocayrent [...]* (AMA: 1465, p.233).

Segle XVI:

[...] *Al honrat lo justicia de la vila de bocayrent o a son lochtinent de nosaltres en pere stanya donzell en pere vilar y en luis marti jurats de la vila de alcoy [...]* (AMA: 1515, p.249).

Segle XVII:

[...] *Consell sobre la compra de forment de Cocentayna [...]* *frances valls ciutada justicia de la present vila de Alcoy [...]* (AMA: 1623, p.314).

[...] *als familiars o familiar del St. Offiçi de la vila de alcoi o de Bocairent [...]* (AHMX: 1659, sf, 28 de set.).

Segle XVIII:

[*El Rey: Concexo Justticia Regidores Cavalleros Escuderos Oficiales y hombres buenos de la fiel y amada villa de Alcoi [...]* (AMA: 1723, 7 de jul.).

[...] *El rio de Alcoy [...]* *entra con pocas aguas en la canal contigua de Alcoy [...]* *Sigue así hácia el Condado de Concentayna [...]* (Cavanilles: 1981, vol. II, p.144).

Segle XIX:

[...] *Alcoy sobre el rio de su nombre al N. de Gijona, villa la mas industriosa y tal vez la mas rica del reyno [...]* y mas abajo por la der. las aguas de otro rio mucho menor, llamado Albayda, cerca de cuyas márgenes tiene asiento la ciudad de Játiva ó San Felipe [...] (De Antillon: 1815, p.33).

[...] *Alcoy* [...] (PERCA: 1875).

Segle XX:

[...] *Plano de Alcoy* [...] (PATM: 1913).

[...] *El cor d'Alcoi* [...] (Valor: 1953, p. 33).

[...] *Plànol del Terme Municipal d'Alcoi* [...] (PTMA: 1986).

[...] *Decret 109/1989, de 17 de juliol, del Consell de la Generalitat Valenciana, pel qual s'aprova la nova denominació del municipi en bilingüe: Alcoi en valencià i Alcoy en castellà* [...] (DOGV núm. 1114, de 25-07-1989, p.5215 i també en el BOE núm. 21, de 24-01-1990, p.2306).

Segle XXI:

[...] *Mapa toponímic del terme municipal d'Alcoi* [...] (MTTMA: 2002).

[...] *Mapa toponímic d'Alcoi* [...] (MTA: 2003).

[...] *Alcoi/Alcoy* [...] (MTNE: 2004).

[...] *Alcoi* [...] (MGESM: 2009).

Observacions: grafia

Pel que fa a la grafia del nostre topònim, en la documentació consultada, tant en textos en llatí com en textos en català, al llarg dels segles XIII, XIV, XV, XVI, sempre hi figura “Alcoy” o “Alchoy”. No obstant això, a partir del s. XVI, també ens apareix amb grafia *i*; així com amb la forma *Alcodii*. Aquesta última és una reconstrucció llatinista dels escriptors d'aquest segle tot seguint les regles de reconstrucció fonètica castellana, on els grups *-dy-* esdevenen */y/*, com per exemple *hodie*>hoy, i per això *Alcodii*>Alcoy.

- s. XIII: [...] *en la plaça d'Alcoy* [...] (Bañó: 2008, 27v)
[...] *in villa de Alcoy* [...] (AMA: 1297, sf jul.)
- s. XIV: [...] *vicino de alcoy* [...] (AMA: 1343, 20v)
[...] *en la vila de alcoy* [...] (AMA: 1365-1390, 45r)
- s. XV: [...] *vjle de Alcoy* [...] (AMA: 1445, 9r)
[...] *de la vila de Alcoy* [...] (AMA: 1405-1406, 3v)
- s. XVI: [...] *quondam vicinus ville de Alcoy* [...] (AMA: 1535, sf 24 d'oct)
[...] *jurats de la vila de alcoy* [...] (AMA: 1523-1536, 15r)
[...] *Alcoi* [...] (Cechi et Pacetti: 2008, p.158) [Mapa de la *Península ibérica*, 1577, d'Stefano Bonsignori, exposat en *La Sala delle Carte Geografiche in Palazzo Vecchio* de Florència]
- s. XVII: [...] *villae alcodii vicinus* [...] (AMA: 1607, sf 14 d'abr.)
[...] *Gaspar Descals, generos de la vila de Alcoi* [...] (AHMX: 1657, sf 11 de set.)
[...] *de la present vila de alcoy* [...] (AMA: 1669, 49r)

Aquest ús generalitzat de la grafia *y* (com en altres topònims amb semivocal: *Almodayna*, *Cocentayna*, *Bayrèn*, *Leyda*, etc.) s'explica pel caràcter sincrètic (diferents

funcions per a una sola forma) que tingué aquesta grafia fins el s. xx. Així, del segle XIII al XVI, la grafia *y* (amb alternança amb la grafia *i*) s'utilitza amb els valors següents (Cabanes Fitor: 1992):

1. Valor de semivocal:

- s.XIII. *pleit, aygua, rey, fruyts*: Furs de València.
 s.XIV. *aygua, servey, menysprei(s)ts aquells*: Valeri Maximo.
 s.XV. *Leyda*: Processos...; *Cocentayna*: Johan Mercader; *servei*: Tirant lo Blanc.
 s.XVI. *huyt, spay*: Vida de St. Vicent; *servei*: Estefania de Requesens.

2. Valor de consonant:

- s.XIII. *leyals, sgleya*: Furs de València.
 s.XIV. *veyeren*: Miracles...; *maiors*: Histories Troyanes; *maiors*: Valeri Maximo.
 s.XV. *haye*: El cavaller i l'alca vota.
 s.XVI. *Mayals*: Cavallers...; *deia*: Estefania de Requesens.

3. Valor de iod:

- s.XIII. *cavayl, trebayl*: Furs de València.
 s.XIV. *Rosseyló*: Libre de Cort Reial.
 s.XV. *fiylla*: El cavaller i l'alca vota; *huylls*: Sermons de St. Vicent;
ventaills: Tirant lo Blanc.

4. Valor de vocal:

- Principi de mot:
 - s.XIII. *infant, Irrehel*: Crònica Desclot.
 - s.XIV. *ylla, ydolatria*: Histories Troyanes; *infeels*: Furs de València.
 - s.XV. *Ypolit, infants*: Tirant lo Blanc; *Hierusalem, Ysayes*: Vita Christi.
 - s.XVI. *yverns*: Llibre de les grandeses de Tarragona;
inichs frares: Vida de St. Vicent.
- En hiat:
 - s.XIII. *aytal*: Furs de València; *sarrains, sarrayns*: Crònica Desclot.
 - s.XIV. *oyr, obeyr*: Miracles...; *trahits*: Valeri Maximo.
 - s.XV. *Syon, proysmes*: Vita Christi; *malehia*: Tirant lo Blanc.
 - s.XVI. *Orosya*: Cavallers...; *ohir*: Vida de St. Vicent.
- Entre consonants:
 - s.XIII. *restituir, tribut*: Furs de València.
 - s.XIV. *jurista*: Furs de València.
 - s.XV. *eclypsi*: Vita Christi; *tinguessen*: Tirant lo Blanc.
 - s.XVI. *tonyynes*: Col·loquis Tortosa; *tyra*: Llibre de Job;
homecides: Vida de St. Vicent.
- Fi de mot:
 - s.XIII. *altruy, negoci*: Furs de València.
 - s.XIV. *oy, raylls*: Miracles; *juhí*: Furs de València.
 - s.XV. *sarrayns*: Curial e Guelfa; *destruynt, destrohí*: Tirant lo Blanc.
 - s.XVI. *dimoni, maleyr*: Vida de St. Vicent; *hoy*: Sta. Catherina.

5. Valor de dígraf:

- s.XIII. *destrenyer*: Furs de València; *compta de Foix, puyg*: Crònica Desclot.
 s.XIV. *lleig, senyor*: Miracles; *companyhia, mateyx*: Valeri Maximo;

mateix, matexa: Histories Troyanes.

s.xv. *Ontinyen, almenys*: Johan Mercader; *embaixadors, embaxadors, veig*: Tirant lo Blanc.

s.xvi. *vayxells, Bellpuyg*: Tarragona; *revixque, goij*: Vida de St. Vicent.

Així, tenint en compte aquestos exemples, el joc d'alternances *y/i* és complet amb tots els valors de vocal. Pel que fa a la semivocal, consonant i iod aquesta alternança es resol, majoritàriament, a favor de la *y*. Finalment, en els dígrafs l'alternança *y/i* és bastant generalitzada amb l'excepció del dígraf *ny*, on mai se n'observa.

Al s. xvii, el català encara es manté com a idioma oficial en l'Administració tot i que n'era practicament irrellevant en textos literaris. És en alguns textos administratius d'aquesta època –a l'Arxiu històric municipal de Xixona– que es troba, no solament, el nostre topònim escrit amb la grafia *i* sinó també d'altres: [...] *Jaume botella siutada de la vila de Alcoi* [...] (AHMX: 1655, sf 23 d'ag.), [...] *hereters de la foia de Biscoi y partida de Santa Maria* [...] (AMI: 1654, pp. 61r-62r), com també passa amb els diftongs decreixents *ei, ui, ai*; a voltes amb la conjunció copulativa *i*; amb el dígraf *ix* i de tant en tant amb la *i* consonàntica entre vocals: [...] *franques de dret de Rei* [...] *de huit sous i sis dines* [...] *que deixara* [...] (AHMX: 1657, sf 11 de set.); [...] *dita Aigua Bruta de dit derramador* [...] (AHMX: 1660, sf 23 de maig). Resultats que en part coincidixen amb els que trobem a l'Arxiu Municipal d'Alcoi en textos d'aquest segle, tot amb alternança *y/i*: [...] *rihuet de Benisaido* [...] *ab cami de Cocentaina* [...] (AMA: 1669, p. 21); [...] *peytes* [...] *peites* [...] (AMA: 1669, p. 1, p. 19).

Al s. xviii, arran dels Decrets de Nova Planta el castellà suplanta el català -i fins i tot el llatí- com a llengua oficial d'actes i documents de tota mena. Com a exemple d'aquests tipus de documents, es troba a l'Arxiu Municipal d'Alcoi una Ordre de 07-07-1723 (on el nostre topònim apareix escrit dues vegades amb la grafia *i*). Veiem-ne un fragment: [*El Rey: Concexo Justticia Regidores Cavalleros Escuderos Oficiales y hombres buenos de la fiel y amada villa de Alcoi: En mi Real Decreto de 29 de junio de 1707 fui servido abolir y derogar los fueros previlexios practica y costumbres hasta entonces obsservadas en los mis Reynos de Aragon y Valencia, siendo mi voluntad que estos se redugessen a las Leyes de Castilla y al uso practica y forma de gobierno que se tiene y ha tenido en ella y en sus tribunales sin diferencia alguna en nada...*] (AMA: 1723, 7 de jul.). La nostra llengua però, no deixarà d'utilitzar-se en dietaris, i preferentment en la literatura de caire popular: rondalles, sainets, nadales, gojos, col·loquis, etc., on s'observa vacil·lació en l'ús de les grafies *y/i*: *llei/lley, rey, huit, Albayda*, etc. (Casanova: 1989). Aquestos resultats es mantenen fins al s. xix, com podem veure en els *Col·loquis valencians* (Martí: 1997, pp 233-388) tot i que en eixos moments, per influència de l'espanyol, ja s'aprecia una major alternança entre les dues grafies *y/i*:

1. Valor de semivocal:

may /mai; Blay; espai;

rey; remey /remei; lley /lleis

ayre /aire; aygua /aigua

Cocentayna /Cocentaina; Pla de la Zayda

Montroy

bescuit / bescuyt; descuit; fruit

2. Valor de consonant:

*espayet /espaiet; duya/duia; ya; comboyant
esglayar /esglaiat; desmayen /desmaiar; Ayelo; Aldaya; Alboraya; Foyos*

3. Valor de vocal:

- Principi de mot: *Yndies /Índies; Ybi /Ibi; Ytalia; yndult; y a /hi a*
- En hiat: *Bocayrent/Bocairent, Payporta; traydor*
- Entre consonants: *vint-y-dos*
- Entre consonant i vocal: *all-i-oli*
- Fi de mot: *oy; oit; hoir-o*

4. Valor de dígraf:

cuyxes /cuixes

Anàlogament en castellà, des del s. XII fins al XVIII s'observen semblants alternances gràfiques, si més no les corresponents a llengües que encara no han assolit la plena normativització. A tall d'exemple de l'evolució gràfica dels topònims i mots en general en castellà, en citem una sèrie tot seguit (pareu atenció en l'ús sincrètic de les grafies *y/i*):

1. Segles XII al XVI, (Menéndez Pidal: 1982):

- *Palència, Vurgos, Monçon, Abilies: Documentos castellanos* (1150-1160).
- *Iherusalem: Liber regum* (1196-1209).
- *Ronçesballes, Segobia, Çaragoça, Breytayna: Anales toledanos primeros; Antiochia: La Fazienda de Ultra mar* (1200-1230).
- *Madriz, Gallizia, Cordova: Documents notariales* (1235).
- *Verçeo, Castiella: Vida de Sto Domingo de Silos* (1230-1265).
- *Huropa, Reyno de Çeçilia: Libro de Alexandre* (1249).
- *Cordova: Estoria de España* (1270).
- *Murçia, Jahen, Cordova: Libro de la ochava espera* (1276).
- *Estremadura: Cantigas de Santa Maria* (ca. 1276).
- *Çamora: 1ª Crónica General* (1289).
- *Xerez, Baeça, Cordova, Castiella: Crónica particular de San Fernando* (ca. 1300).
- *Çamora: Crónica de veinte reyes* (1320).
- *Castiella, Cordova: Los siete infantes de Salas* (1320).
- *Yxcar, Cordova: El conde Lucanor* (1335).
- *Barçelona: Corbacho* (1438).
- *Cordova, Xauja: El deleitoso* (1576).

2. Segle XVII:

Aloxadas, Boemia, cavallos de reytres, dixole, reyna, reyno, os doi gracias, Cordova, toyson, en Uxixar de Albacete, Filipe de Lanoy, Lope Çapata, Utrech/Utrtecht, Iuan de Çuñiga, Duque de Alva, Principe de Espinoy (Cabrera: 1619).

3. Segle XVIII:

- *Cordova* (Galvez: 1765).
- *Luxo, baxu, reyno, fixado, aceytes, alkalis, xabon, caxones* (Suarez: 1783).
- *Martyres, presbytero, Cypriano, reyno, Froylan, reynado, Pyrineos* (Risco: 1784).
- *Ybi, reyno, reximiento, exercito* (AMI: 1785).

- *El ayre, ácia baxo, la xícara, aceyte, ácia abaxo, dexaré, dixese, naype, caxita, baylando* (De Almeida: 1792).
- *Belcayde, Albayda, Alcoy, Alboy* (Cavanilles: 1797, vol. I).
- *Xarafuél, Xucar, Xalance, Bolbayte, Tuexar, Bexís, Ontinient, Adsaneta, Amoynes, Almodayna, Llorja, Bocayrent, Lloyxa*. (Cavanilles: 1797, vol. II).

Amb tot, els gramàtics castellans, des de 1492, amb la publicació de la *Gramática* d'Antonio de Nebrija, comencen a establir normes per donar consistència al castellà amb afany de perpetuïtat. Al s. XVI, a causa de l'expansió políticsocial de Castella, el castellà es convertix en model de llengua literària a tota la península –fins i tot a Portugal- (Lapesa: 1968, pp. 192-204). No obstant això, els preceptes gramaticals i ortogràfics no tindran influència reguladora fins el s. XVIII, tot i que continuen les vacil·lacions gràfiques com les que apareixen en el document de l'Arxiu Municipal d'Alcoi anteriorment esmentat – l'Ordre de 07 de juliol de 1723– en la qual, entre d'altres, hi ha vacil·lació en els usos de les grafies *y/i*. Així les trobem: com a consonant (*leyes, cuias*) i com a semivocal (*Rey, tengais, Alcoi*); a més, la grafia *y* s'empra com a vocal a principi de mot. Finalment, la fundació de la *Real Academia Española* (1713), objecte de protecció oficial, i la seua tasca recolzada amb la publicació del *Diccionario de Autoridades* (1726-39), la *Ortografía* (1741) i la *Gramática* (1771) seguida pel treball dels erudits il·lustrats, serà el factor decisiu de la fixació idiomàtica del castellà (Lapesa: 1968, p. 270).

Així en espanyol, aquesta preocupació per la regularitat idiomàtica va permetre refrenar col·loquialismes i resoldre les anomalies gràfiques produïdes per tendències erudites, com és el cas dels il·lustrats valencians del s. XVIII Maïans i Bordassar, autors d'una proposta ortogràfica per al castellà on la grafia *y* s'utilitzava [...] *solo i siempre de consonante, esto es, cuando hiere en otra vocal, como en aya, ayer, apoyo, ayuno, pero no por vocal en Sindico, misterio, Rei, ai, mui, ni aunque vaya sola en conjuncion Pedro, i Pablo, esto, i aquello* [...] (Bordazar: 1730, pp. 44-45). Per això trobem el nostre topònim escrit "Alcoi" en un opúscle en castellà de 1769 sobre la festa del Convent del Sant Sepulcre d'Alcoi (Peris: 1769), on la grafia *i*, tot seguint les propostes més amunt esmentades, es fa servir sempre amb valor de vocal i per als diftongs decreixents amb *i* final. A principis del s. XIX desapareixen les grafies *ss* i *ç*; el signe *x* va deixar de ser l'equivalent del fonema fricatiu velar sord /j/ i es reservà per representar la pronúncia /ks/ (*examen, axioma*) o la *x* llatina del prefix *ex* (*extraño, expuesto*); van ser eliminats els llatinismes *ph, th, ch, qua-, quo-*, en benefici de *f, t, c* (Lapesa: 1968, p. 276), i és en la huitena edició de l'*Ortografía* (1815) on es fixa l'ús actual de *i* o *y* per a la semivocal /i/ (Lapesa: 1986, p. 423) que en interior de paraula es representa per la grafia *i* (*aire, peine, oiga...*), però en posició final per la grafia *y* (*ley, soy, doy ...*). Tot i això, l'ús de la grafia *y* amb el valor de vocal (principi de paraula) i de semivocal (diftong decreixent) continuarà fins a finals del s. XIX, com s'observa en protocols notariais i en altres documents conservats a l'Arxiu Municipal d'Alcoi:

[...] *Yndustria* [...] (AMA: 1863, p. 1)

[...] *La Ynternacional. Fundose en el año* [...] -any 1874- (Beneito – Blay: 1998, p. 5)

[...] *La forma federativa y la Internacional* [...] -any 1874- (Beneito – Blay: 1998, p. 11)

[...] *Partida dels Pinars, termino de la villa de Ybi* [...] (AMA: 1880, p. 302v)

[...] *de la villa de Cocentayna* [...] (AMA: 1880, p. 855)

D'altra banda, tot reprenent l'evolució de les grafies *y/i* en català general, recordem que ja al s. XIX, presentaven l'alternança d'ús pròpia de l'anarquia ortogràfica dominant

arreu de tot el territori lingüístic. Així, totes dues podien utilitzar-se com a vocal, semivocal, consonant i com a constituent de iod i de dígraf, amb un major manteniment de la grafia *y* en els topònims, a causa del seu caràcter fortament conservador. Més tard, quan comença el nostre procés de normativització, per clarificar el desori gràfic, s'hi van establir funcions distintives per a cada grafia. D'aquesta forma, amb cada redacció de les normes es precisaven cada vegada més els contextos de l'ús de les grafies i signes ortogràfic. La major variació entre les diverses redaccions es produïx a les normes 5 (substitució de *y* per *i* en els diftongs i ús de la dièresi), 14 (distribució de les consonants oclusives a final de dicció) i 19 (apòstrof postpositiu –descomposició de l'article contracte–) (Segarra: 1985, p. 328). Així, el conjunt de 24 regles promulgades per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) el gener de 1913, posaren fi a l'anarquia ortogràfica que dominava en els territoris de la nostra llengua des de feia molts decennis. Les normes van ser adoptades per la premsa, diverses revistes i per la majoria dels escriptors, però foren combatudes per aquells que creïen que s'hi atemptava contra la tradició secular de la llengua. Finalment, les normes ortogràfiques, ampliades i precisades en els 50 punts de l'*Exposició de l'Ortografia Catalana* que precedeix el Diccionari Ortogràfic de l'IEC foren ratificades a les Illes i més tard al País Valencià en les Normes de Castelló de 1932 (GEC: 1988, vol. XVI, p. 211), on el necessari esperit de concòrdia i la defensa de la unitat de la llengua literària no va impedir el respecte a les particularitats dialectals. Actualment aquestes normes han estat corroborades per l'art. 3 de la Llei 7/1998, de 16 de setembre, de la Generalitat Valenciana, de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Pel que fa a la lletra *y*, la base 32 de les Normes de Castelló indica que: [...] *la lletra y s'empra en el dígraf ny (any) i tant esta com les lletres k i w en paraules estrangeres* [...] (Normes: 1933, p. 15). És per això que, en la nostra llengua, Alcoi s'escriu amb *i*, perquè és la normativització la que determina els canvis gràfics, com la que va suposar per al espanyol, en el s. XVIII, la fundació de la *Real Academia Española de la Lengua*, les propostes de la qual tampoc no es lliuraren de polèmica, ja que al llarg de tot aquest segle es van publicar tota una sèrie de tractats ortogràfics diferents amb les consegüents pronunciacions a favor o en contra (Esteve: 1982, pp. 58-78). Així, s'expliquen els canvis gràfics que afecten els topònims i mots en general en totes les llengües, com és el cas del topònim andalús *Córdoba*, que en castellà, des del s. XIII fins al s. XVIII hom l'escrivia *Cordova*, i és tan sols a partir del s. XIX quan el trobem, en castellà, amb la seua forma actual: *Córdoba* (una hipercorrecció partint de l'etimologia llatínoculta). No obstant això, encara en aquesta època en trobem d'altres sense normativitzar com: Xerez, Xixon, Segorve, Iviza, Muxacar,... (Florez: 1814, p. 158), fins i tot en l'actualitat n'hi ha alguns que conserven les grafies arcaïques: México, Oaxaca, Texas i els seus derivats s'escriuen amb la grafia *x*, però amb articulació fricativa velar sorda [j], per ser aquesta la grafia usada en l'espanyol del propi país i majoritàriament en el de la resta d'Hispanoamèrica.

D'altra banda, el procés de normativització de l'espanyol i la seua interferència en la nostra llengua, i en concret en la forma gràfica dels nostres topònims, també explica el canvi (sobretot al s. XIX) de la grafia *y* per la *i* quan té valor de semivocal en interior de paraula, concretament en els topònims: *Albayda*, *Cocentayna*, *Almodayna*... Recordem que en espanyol, des de l'edició de l'*Ortografia* de 1815, la semivocal /j/ en interior de paraula es representa per la grafia *i* (*aire, peine, oiga* ...), i per això: *Albaida*, *Cocentaina*, *Almudaina*, però en posició final (*ley, soy, doy* ...) per la grafia *y*. Per la qual cosa no solament es va mantindre en castellà l'ús d'aquesta grafia en el topònim *Alcoy*, sinó que el va reforçar com a paradigma, atesa la falta, en aquell moment, d'una normativa en la nostra llengua que possibilitara la pròpia innovació interna.

Un cas a part és el tractament que reben els exònims en la nostra llengua. Segons Joan Anton Rabella, de l'Oficina d'Onomàstica de l'IEC, la tendència actual és emprar la forma normativa en els pocs casos que existix per tradició històrica, a causa de relacions comercials, culturals, polítiques, etc. En la resta, la tendència (tal com indiquen els treballs del Grup d'Experts de les Nacions Unides en Noms Geogràfics) és respectar els noms originaris i no crear més exònims. A més, cal tenir en compte que no totes les formes tradicionals s'han mantingut, per exemple hui diem Florència i no Florença, Lisboa i no Lisbona, i Siracussa i no Saragossa de Sicília (formes aquestes: Florença, Lisboa i Saragossa de Sicília, usades durant l'Edat Mitjana).

Extensió geogràfica:

En el nostre territori, el topònim Alcoi el trobem com a hidrònim en els termes d'Onil (bassa d'Alcoi), de Tous (*barranco i fuente de Alcoy*) i Cocentaina, l'Alqueria d'Asnar, Muro, Beniarrés, l'Orxa, Vilallonga, Ador, el Real de Gandia, Beniarjó i Gandia (riu d'Alcoi o Serpis); com a orònim en el terme de Bocairent (tossal del Salt d'Alcoi); com a hodònim en els termes de Xixona (antic camí Real d'Alcoi i canyada Real d'Alcoi), i Agullent, Xixona i Banyeres de Mariola (camí vell d'Alcoi) (CTV: 2009).

Fora del nostre domini lingüístic, el topònim ens apareix com a orònim: *Nevado Alcoy*, cim de 5.780 m, a la *Cordillera La Viuda* (Perú) (USGS: 1999) ; també com a nom de població: *Alcoy*, en l'illa de Cebú (Filipines), el qual, segons la hipòtesi que ens fa saber Josep Lluís Santonja, s'origina a causa de l'arribada a aquestes terres, a mitjans del s. XVII, de monjos augustinians (alguns dels quals provinents de les nostres comarques) que fundaren parròquies, en pobles que ja existien abans, amb el nom de les poblacions peninsulars d'origen d'aquests religiosos on hi havia un convent de l'Orde. Finalment, cal esmentar l'existència d'una població en el continent americà (concretament a Cuba) fundada el 1842, que durant els primers anys va ser anomenada *Palmira de Alcoy*, tot cercant la connivència del governador general de l'illa de Cuba d'aleshores –el comte d'Alcoi, *León Federico Roncali*– (AZURINA: 2012). En l'actualitat només se la coneix com a Palmira.

Consideració final:

Comptat i debatut, la toponímia és un dels factors més importants d'identificació d'una comunitat lingüística: és un dels aspectes on la llengua té una major repercussió social per mitjà de la nombrosa informació de la senyalització viària (i, indirectament, dels mapes); per aquesta raó és molt important que aquesta informació s'ajuste a la normativa vigent i que no oferisca una diversitat de formes en casos paral·lels. Fins i tot en el cas que un topònim estiga relacionat amb algun cognom, el fet que en el cognom es mantinguen grafies arcaïques (com és el cas del dígraf *ch* o de les grafies *y* o *ñ*) no vol dir que com a topònim no s'haja d'aplicar la normativa vigent. Així l'existència dels cognoms *Perpiñá*, *Rosas* o *Reixach*, no impedeix que s'utilitzen com a topònims les formes correctes *Perpinyà*, *Roses* o *Reixac* (IEC: 1996, p. 165). Igualment, els cognoms *Alcoy*, *Alberich* o *Asensi*, no impedeixen les formes toponímiques *Alcoi*, *Alberic* o *Pinaret d'Ascensi*.

Fonts documentals:

ACV: Arxiu de la catedral de València.

AMA: Arxiu municipal d'Alcoi.

AMI: Arxiu municipal d'Ibi.

AHMX: Arxiu històric municipal de Xixona.

.....

ACV: 1256. Pergamí 4638

AMA: 1297. *Protocol Notarial de Pere Miró* (1296 – 1303). Signatura 481.

AMA: 1343. *Protocol Notarial de Pere Barberà* (1343 – 1346). Signatura 484.

AMA: 1365-1390. *Llibre de Peytes de Alcoy* (1365 – 1390). Signatura 179.

AMA: 1405-1406. *Llibre de Peytes de Alcoy* (1405 – 1406). Signatura 180.

AMA: 1445. *Protocol Notarial de Pere Martí* (1445 – 1446). Signatura 493.

AMA: 1465. *Cort del Justícia, Bernat de Alçamora* (1465). Signatura 279.

AMA: 1515. *Llibre de Consells* (1508 – 1528). Signatura 6.

AMA: 1523-1536. *Llibre de Peytes de Alcoy* (1523 – 1536). Signatura 181.

AMA: 1535. *Protocol Notarial de J. Alçamora* (1535 – 1537). Signatura 543.

AMA: 1607. *Protocol Notarial d'Onofre Cantó* (1607). Signatura 683.

AMA: 1623. *Llibre de Consells* (1623 – 1638). Signatura 23.

AMI: 1654. *Llibre de Consells d'Amaro Pérez* (1649 – 1678). [Informador: CASTELLÓ CANDELA, Antonio]

AHMX: 1655. *Protocol notarial de Thomas Garcia* (1655). [Informador: CASTELLÓ CANDELA, Antonio]

AHMX: 1657. *Protocol Notarial de Pere Sant Joan* (1657). [Informador: CASTELLÓ CANDELA, Antonio]

AHMX: 1659. *Protocol Notarial de Thomas Garcia* (1659). [Informador: CASTELLÓ CANDELA, Antonio]

AHMX: 1660. *Protocol notarial de Thomas Garcia* (1660). [Informador: CASTELLÓ CANDELA, Antonio]

AMA: 1669. *Llibre de Peytes de Alcoy* (1669). Signatura 182.

AMA: 1723. *Ordenes y Veredas* (1709 – 1730). Signatura 2575. [Informador: SEBASTIÀ, Rafael. BLANES, Georgina]

AMI: 1785. *Libro Padron y Justiprecio, de todas las Casas, edificios y Tierras del termino de esta Muy Noble Fiel Leal y Real Villa de Ybi* (1785). Signatura 0006/001.

AMA: 1841. *Bases para la Sociedad Industrial de la villa de Alcoy* (1841). Signatura 5545.

AMA: 1863. *Carpeta Yndustria* (1862-1897). Signatura 5552.

AMA: 1880. *Protocol Notarial de Gaspar Ripoll* (1880). Signatura 7707.

Bibliografia:

Bañó: 2008. BAÑÓ I ARMIÑANA, Ricard. *Esborrany de la Cort del Justícia d'Alcoi dels anys 1263-65*. Alcoi: Centre Alcoià d'estudis Històrics i Arqueològics. 2008.

Barceló: 1984. BARCELÓ TORRES, M. Carmen. *Minorías islámicas en el País Valenciano*. València: Universitat de València. 1984.

Beneito-Blay: 1998. BENEITO I LLORIS, Àngel – BLAY I MESEGUER, Francesc Xavier. *Dos escrits sobre els fets d'Alcoi de 1873 ("El Petrolio")*. Alcoi: Comissió organitzadora del 125é aniversari de "El Petrolio". 1998.

Bordazar: 1730. BORDAZAR DE ARTAZÚ, Antonio. *Ortografía española fíjamente ajustada A la naturaleza invariable de cada una de las letras*. Imprempta de l'autor. València. 1730.

Bruguera: 1991. *Llibre dels Fets (segles XIII-XIV)*. Edició de BRUGUERA I TALLEDA, Jordi. Barcelona: Editorial Barcino. 1991.

Cabanes: 1992. CABANES FITOR, Vicent. *Contribució a l'estudi de l'objecte directe de persona en català. Segles XIII, XIV, XV i XVI*. Vol II documentació (Tesi doctoral inèdita). Universitat de València. Departament de Filologia Catalana. 1992. Textos:

- *Furs de València* (s.XIII). Edició de G. Colon - A. García. Vols. I-IV. Barcino. Barcelona. 1974.
- *Crònica de Desclot* (segles XIII-XIV). Edició de M. Coll i Alentorn. Barcino. Barcelona 1949-50-51.
- *Miracles de la Verge Maria* (segle XIV). Edició de Pere Bohigas. Biblioteca Catalana. Barcelona 1956.
- *Llibre de cort reial mallorquí* (segle XIV). Edició de Joan Miralles. IEB Moll-Mallorca. Mallorca 1954.
- *Les Històries Troyanes*, J. Conesa (segle XIV). Edició de Miquel i Planas. Biblioteca Catalana. Barcelona 1916.
- *Valeri Maximo*, Antoni Canals (s.XIV). Edició Miquel i Planas. Biblioteca Catalana. Barcelona 1914.
- *Sermons de St. Vicent* (s.XV). Edició de Gret Schlib, vol. IV. Barcino. Barcelona, 1977.
- *Processos de Lleida* (s.XV). Edició de M.Dolors Farreny. IEI. Diputació de Lleida, 1986.
- *El cavaller i l'alca vota* (s.XV). Edició de J.Riera i Sans. Club Editor. Barcelona, 1987.
- *Cartes del Batle General de València Johan Mercader* (s.XV) Edició M.Tinto Sala. Institut Valencià d'Estudis Històrics. Institució Alfons el Magnànim. Diputació Provincial de València. CSIC 1979.
- *Curial e Guelfa* (s.XV). Edició R.Aramon i Serra. Barcino. Barcelona, 1930.
- *Tirant lo Blanc*, J. Martorell – Martí Joan de Galba (segle XV). Edició d'Albert Hauf. Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana. València 1991.
- *Vita Christi*, sor Isabel de Villena (segle XV). Edició de Miquel i Planas. Biblioteca Catalana. Barcelona 1916.
- *Vida de St. Vicent* (s.XVI). Edició de Miquel Pereç. València. 1510.
- *Historia y portentosa vida de la extatica i serafica verge Sta. Catherina de Siena* (s.XVI). T.Vesach. València. 1511.
- *Col-loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, Cristofor Despuig (segle XVI). Edició d'Eulàlia Duran. Curial. Barcelona 1981.
- *Epistolari a la seva mare la comtessa de Palamós*, Estefania de Requesens (1533-1540). Edició de Maite Guisado. La Sal. Barcelona 1987.
- *Llibre de Job*, Jeroni Conques (segle XVI). Edició de J. Riera i Sans. Curial. Barcelona 1976.
- *Llibre de les grandeses de Tarragona*, L. Ponç d'Icard. Edició d'Eulàlia Duran (segle XVI). Curial. Barcelona 1984.
- *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents, dietaris* (s.XVI). Edició A. Simon i Tarrés. Curial. Barcelona, 1991.

Cabrera: 1619. CABRERA DE CÓRDOVA, Luís. *Filipe Segundo rey de España*. Libros I-XIII. Madrid: Imprenta de Luís Sánchez. 1619.

Casanova: 1989. CASANOVA HERRERO, Emili. *Memòries d'un capellà del segle XVIII*. València: Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, 1989.

Cavanilles: 1797. CAVANILLES I PALOP, Antonio Josef. *Observaciones sobre la història natural, geografia, agricultura, poblaciones y fuentes del reyno de Valencia*. València: Albatros, Biblioteca Valentina 2, v. I i II. 1981.

Cechi et Pacetti: 2008. CECHI, Alessandro – PACETTI, Paola. *La Sala delle Carte Geografiche in Palazzo Vecchio*. Firenze: Edizione Polistampa, 2008.

- Coloma: 1975.** COLOMA PAYÀ, Rafael. "En torno al nombre y origen de Alcoy". *I Ciclo de Historia Alcoyana. Seminario de Estudios Alcoyanos, 1974*. Alacant: Imprempta Suc. de Such, Serra y Cía. 1975.
- CTV: 2009.** *Corpus toponímic valencià*. Vol. 2. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2009.
- DECat: 1980-1991.** COROMINES I VIGNEAUX, Joan. *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*. Barcelona: Curial-La Caixa, 1980-1991. 9 v.
- DCVB: 1985.** ALCOVER, Antoni Maria – MOLL, Francesc de Borja. *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll, 1988. 10 v.
- De Almeida: 1792.** DE ALMEDIA, Teodoro. *Cartas Físico-Matemáticas de Teodósio á Eugenio*. Tom II. Madrid: Editor Imprenta Real. 1792. (Traducció al castellà. 2a impressió corregida i augmentada).
- De Antillon: 1815.** DE ANTILLÓN, Isidoro. *Elementos de la geografía astronómica, natural y política de España y Portugal*. València: Imprenta de Estévan, 1815. (II edició).
- Esteve: 1982.** ESTEVE SERRANO, Abraham. *Estudios de teoría ortográfica del español*. Múrcia: Publicaciones del Departamento de Lingüística General y Crítica Literaria. Universidad de Murcia. 1982.
- Faus: 1957.** FAUS CARDONA, José. "El topónimo Alcoy". *Ciudad* [Alcoi] (24 abril 1957).
- Ferrando: 1979.** *Libre del Repartiment de Valencia*. (Edició dirigida per FERRANDO I FRANCÉS, Antoni). Paterna: Vicent Garcia Editors SA, 1979.
- Florez: 1814.** FLOREZ, Enrique. *Clave Geográfica para aprender geografía*. Zaragoza: Oficina de Medardo Heras. 1814.
- Galvez: 1765.** GALVEZ, Diego Alejandro. *Carta respuesta a un amigo que desea saber el juicio formado sobre el papel nuevo impresso en Cordova...* Sevilla: Joseph Padrino ... [s.a.]. 1765.
- GE: 1988.** *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. Volums 1-27, 1988.
- IEC: 1996.** Institut d'Estudis Catalans (Secció Filològica). "Sobre Toponímia" *Documents de la Secció Filològica, III*. Barcelona: Ed. IEC. 1996.
- Lapesa: 1968.** LAPESA I MELGAR, Rafael. *Historia de la Lengua Española*. Madrid: Ed. Escelicer, SA. 1968.
– (1986). *Historia de la Lengua Española*. Madrid: Ed. Gredos. 1986.
- Martí: 1997.** MARTÍ MESTRE, Joaquim. *Literatura de canya i cordell al País Valencià*. Paiporta: Editorial Denes. 1997.
- Menéndez Pidal: 1968.** MENÉNDEZ PIDAL, Ramón. *Toponimia prerrománica hispana*. Madrid: Ed. Gredos. Biblioteca Románica Hispana. 1968.
– (1982). MENÉNDEZ PIDAL, Ramón. *Crestomatia del español medieval*. Tom I. Madrid: Ed. Gredos. 1982.
- Moreu-Rey: 1999.** MOREU-REY, Enric. *Els nostres noms de lloc*. Mallorca: Editorial Moll, 2a edició, 1999.
- Normes: 1933.** *Normes d'ortografia valenciana*. València: Excm. Ajuntament de Valencia. Editorial Miguel Juan. 1933
- OnCat.** COROMINES I VIGNEAUX, Joan. *Onomasticon Cataloniane*. Barcelona: Curial-La Caixa, 1989-1997. 8 v.
- Peris: 1769.** PERIS Y PASCUAL, Vicent. *Sermón que en la solemne fiesta que consagró la nobleza de la ilustre villa de Alcoi al prodigioso hallazgo del SS. Sacramento...* València: Imp. Onofre García. 1769.
- Risco: 1784.** RISCO, Manuel. *España sagrada*. Tom XXXIV. Madrid: Imprenta de don Pedro Marin. 1784.
- Segarra: 1985.** SEGARRA NEIRA, Milagros. *Història de l'ortografia catalana*. Barcelona: Editorial Empúries. 1985.
- Sempere: 1997.** SEMPERE MARTÍNEZ, Joan Antoni. "L'iberisme del nom d'Alcoi". *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Paiporta: Editorial Denes. 1997.
– (2002). "Com el riu d'Alcoi va passar a dir-se Serpis". *Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes*. València: Universitat de València. 2002.
- Suarez: 1783.** SUAREZ, Miguel Geronimo. *Memorias instructivas útiles y curiosas sobre agricultura, comercio, industria ...* Tom VIII. Madrid: Imprenta Pedro Marin. 1783
- Tormo: 1989.** TORMO COLOMINA, Josep. "Materials per a l'estudi del parlar d'Alcoi (IV)". *Revista de Fiestas de Moros y Cristianos* [Alcoi] (1989)
- Valor: 1953.** VALOR I SERRA, Jordi. "El cor d'Alcoi". *Revista de Fiestas de Moros y Cristianos* [Alcoi] (1953).
- Villar: 2002.** VILLAR LIÉBANA, Francisco. "Indoeuropeos y no indoeuropeos en Cataluña y el Noroeste hispano". *Els substrats de la llengua catalana: una visió actual*. Barcelona: Societat Catalana de Llengua i Literatura - IEC. 2002.

Plànols consultats:

- PERCA: 1875.** Proyecto de Ensanche y Rectificación de la Ciudad de Alcoy. Plano General
- PATM: 1913.** Plano de Alcoy y su Término Municipal. Escala 1:25.000, 1913 [Informador: CARBONELL PASTOR, Indalecio]
- IGC: 1955.** Instituto Geográfico y Catastral. Hoja 821. Alcoy. Madrid. Escala 1:50.000 [Informador: MAS GISBERT, Matías]
- PTMA: 1986.** Plànol del Terme Municipal d'Alcoi. Ajuntament d'Alcoi. Escala 1:25.000
- MTTMA: 2002.** Mapa toponímic del terme municipal d'Alcoi. Ajuntament d'Alcoi/ CAEHA. Escala 1:25.000
- MTA: 2003.** Mapa toponímic d'Alcoi. Ajuntament d'Alcoi/ CAEHA. Escala gràfica
- MTNE: 2004.** Mapa topogràfic nacional de España. Full 821 (29 – 32). Alcoi/Alcoy. Madrid. Escala 1:50.000
- MGESM: 2009.** Mapa i guia excursionista. Serra de Mariola. Alcoi. Escala 1:25.000

Fonts d'Internet:

- USGS: 1999.** US Geological Survey, US Department Of The Interior (1999, 9 de febrer). [en línia]. [Consultat: 7 de març 2009].
Disponibile a Internet: <http://pubs.usgs.gov/prof/p1386i/peru/occident.html>
- Azurina: 2012.** Portal de la cultura en Cienfuegos (2003, 1 d'abril). [en línia]. [Consultat: 12 de març 2012]. Disponible a Internet: <http://azurina.cult.cu/index.php/noticias-topmenu-191/3230-celebraran-en-palmira-170-anos-despues>
- ICV: 2010.** Institut Cartogràfic Valencià, Generalitat Valenciana (juliol 2010) [en línia].
[Consultat: 12 de març de 2012]. Disponible a Internet: <http://terrasit.gva.es> [ICV]